

Den definitiva

Fritänkaren

Nr. 246 Juli 2016

Tjugofjärde årgångens nummer 7

Innehåll i detta nummer:

Klimatkrisen (med <i>Naomi Klein</i>)	2
Röster om islam (<i>Carl T.Ek och Voltaire</i>)	3
Kommentar till Brexit	4
Ahasverus minnen, del 154: <i>Den förtappade</i>	5
Shakespearedebatten, del 118: <i>Vem var Shakespeare?</i> (<i>Göran Michanek</i>)	8
Ett körminne: <i>Messias i Scandinavium och Albert Hall (1985)</i>	9
Årets konsert: <i>Gurrelieder</i>	12
De viktigaste filmerna sedan senast	12
Några milstenar, juli 2016	15
Årets Finlandsäventyr	15
Högriskresan, del 3: <i>Hemresethrillern</i>	16
Tillbaka till Zanskar, del 12: <i>Prövningar och lyckträffar</i>	18
Postgiroproblem med försök till lösningar	20

Fritänkaren, som aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk. Den har aldrig haft någon sponsor.

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

OBS! Nytt Postgiro! - 35 86 46 – 8 (Göteborgs Skrivarsällskap)

eller Bankgiro: 3300-510910-9354 (Nordea bank, "Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på över 13 år.

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 4.7.2016

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 268

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Klimatkrisen

97% av världens vetenskapsmän accepterar att klimatkrisen är ett faktum. De flesta som stödjer de 3% som inte gör det är politiker i ansvarsfulla positioner, som använder sig av sitt inflytande för att blockera alla försök till motverkan av klimatkrisen med den motiveringen, att de anser att den inte existerar – till exempel röstade den amerikanska senaten med en rösts övervikt för att klimatkrisen inte existerade. Detta är inte det enda problemet.

Faktum är att dessa inte saknar argument. Faktum är det största problemet inte är världsföröreningen utan att solen för närvarande befinner sig närmare jorden än vad den gjort på många hundra, kanske tusen år, vilket resulterat i att stratosfären blivit uppvärmd med två grader Celsius, utan att jordens föroreningar haft något med detta att göra. Som en vetenskapsman sade, den som man måste vidtala är inte alla jordens misslyckade politiker utan solen, som dess värre inte har någon talan, då den inte kan hjälpa att den bara måste skina och stråla hela tiden.

Människan är alltså inte ensam skyldig till klimatkrisen, vilket inte fritar henne från skuld och ansvar. Faktum är att hon förorenat hela jorden med sina avfallsprodukter, förgiftat atmosfären, fyllt oceanerna med flytande gegg i form av plastskräp, gjort diverse miljonstäder och tiomiljonstäder nästintill obeboeliga och faktiskt gjort sitt bästa för att försöka utrota alla vilda djur på jorden – att så många arter av både flora och fauna dött ut under bara de senaste två hundra åren är helt och hållet enbart människans eget fel, vilket haft till följd att alla jordens ekosystem rubbats och hotats till livet, vilka ändå samtliga är oundgängliga för livets existens på jorden.

Hur har då människan lyckats bli så fullständigt misslyckad genom sin totala ansvarslöshet för sin egen omgivning och den natur som hon ändå måste leva på? Här måste ligga ett grundläggande fel någonstans, och det närmaste vi kan komma till en förklaring av människans omdömes snedtändning från början kan vi faktiskt se i klartext i själva Bibeln i dess allra första kapitel:

(Genesis 1:27-28) "Gud skapade människan till sin avbild. Som man och kvinna skapade han dem. Gud välsignade dem och sade till dem: "Var fruktsamma och föröka er, uppfyll jorden och lägg den under er. Härskas över havets fiskar och himlens fåglar och över alla djur som myllrar på jorden." Han stannar inte vid detta utan ger dem även alla markens grödor och frukter att utnyttja som mat utan gränser.

Det har visat sig i vår olyckliga tid att naturen tyvärr har sina gränser och att den snart inte tål mycket mer av människans hejdlösa rovdrift. Från början fick alltså människan *carte blanche* av själva Gud till att sätta sig över naturen och göra med den precis vad hon ville. Hennes enda överman och auktoritet var Gud själv, men vem satte upp denna auktoritet? Den som skrev Bibeln. Och vem gjorde detta om inte människan?

Det är denna absoluta auktoritet som alltså bär ansvaret för människans ansvarslöshet och härjningar över hela jorden till dess ofrånkomliga fördärv, men denna uppfunna auktoritet är tagen ur luften och saknar all reell grund. Det är bara en idé som alltså satts upp från början för människan att därmed kunna sätta sig själv över hela naturen och andra människor. Detta är monoteismens idé, som resulterat i judendomen, kristendomen och islam, som sedan dess alltid bråkade med varandra och gör det fortfarande, i vår tid värre än någonsin, då de har värre vapen än någonsin men ändå insisterar på sina ursprungliga avrättningsmetoder genom halshuggning, stympning, hängning, stening med andra liknande så brutala och primitiva metoder

som möjligt, och detta praktiserar de i den enda sanna gudens namn, han, som ursprungligen gav dem rätt att sätta sig över naturen och över andra människor för att kontrollera dem.

Där har vi det grundläggande felet, roten till världens största religion monoteismen, som egentligen bara var en bluff och chimär från början, som visserligen förde världen och mänsklighetens utveckling framåt i viss mån men inte längre än till renässansen, och islam inte längre än till 1300-talet. Det är denna överspelade vidskepelse som världen främst äntligen måste växa ifrån, så att människan fattar att hon måste ta ansvar och foga sig efter naturens direktiv. Man har aldrig kunnat ge naturen direktiv, och när man har försökt manipulera henne har det vanligen misslyckats om inte haft förödande konsekvenser.

Klimatkrisen är ett faktum, människan måste göra vad hon kan för att åtgärda den om hon alls vill överleva, och för att överleva måste hon se till så att naturen överlever med alla dess ekosystem. Att solen värmer upp stratosfären är ingen ursäkt för att människan skulle ha rätt att ignorera klimatkrisen. Hon måste göra vad hon kan för att inte gå under och har inte något annat val.

I Naomi Kleins utomordentligt genomgripande arbete "Det här förändrar allt – kapitalismen kontra kapitalet" skyller hon människans ignorans och ansvarslöshet främst på kapitalismen och dess kortsiktighet:

"Klimatförändringen spränger den ideologiska grund som den nutida konservatismen vilar på. Ett trossystem som förtalar kollektiva handlingar och förklarar krig mot alla inskränkningar för företag och mot allt offentligt går helt enkelt inte ihop med ett problem som kräver kollektiv handling i en aldrig tidigare skådad omfattning och en drastisk inskränkning av de marknadskrafter som till stora delar bär ansvaret för att ha åstadkommit och fördjupat krisen."

Andra menar att den största boven är den skenande befolkningsexplosionen. Världens två största religiösa samfund är den katolska kyrkan och islam, och båda förbjuder barnbegränsning och abort – islam till och med anbefaller månggifte och barnalstring. Båda har som enda grund den blinda övertron på monoteismen som den mest oantastliga av auktoriteter – ansvarslöshet som etablerad politisk massysteri.

*Naomi Klein: "This Changes Everything: Capitalism vs. The Climate",
Simon & Schuster, Canada 2014.*

*På svenska: "Det här förändrar allt: kapitalismen kontra klimatet",
Ordfront, Stockholm 2015*

Roster om islam

"Lite reflektioner så med tanke på sakernas tillstånd.

Jag minns så väl när det talades om "Fästning Europa", om hur Europa skulle sluta sig samman med hård bevakning och kontroll vid de yttre gränserna, och inom EU skulle helt fri rörlighet av personer, varor och tjänster råda. Jag minns när jag kunde resa från en flygplats i Sverige till Rom, Paris och Wien utan att behöva visa pass en enda gång. Jag arbetade under en period i München, och jag reste då regelbundet till Österrike, Belgien och Slovakien i tjänsten... det var enkelt och inga kontroller. Då gillade jag EU, för jag upplevde det fina med det.

Men nu när Schengenavtalet inte längre gäller, och reser man i Europa idag så är det rent fruktansvärt. Det är säkerhetskontroller utanför flygplatserna, passkontroller, inre säkerhetskontroller, tester av rester av sprängämne och droger och ett evigt visande av boardingkort. I varenda stad i Europa står militär personal beväpnade med automatkarbiner i vartenda gathörn, och stridsvagnar rullar på gatorna nu också till och med. ID-kontroller på gatorna och polishelikoptrar surrar på låg höjd. Man har byggt upp ett angiverisystem som får det i DDR att se ut som rena skolutflykten, och all elektronisk kommunikation övervakas in i minsta detalj

För mig står det nu mera klart. Europa befinner sig i krig, och politikerna och massmedia undanhåller sanningen för oss. Men frågan är med vem.

Det fanns ett samhällskontrakt, med det har nu EU och staterna i de europeiska nationerna brutit. Därmed så är inte längre vi som medborgare skyldig staten någon lojalitet. Skulle de sedan tvinga oss till det trots allt, ja, då har en totalitär diktatur införts. Och det är precis det som hänt.

Men frågan om vem som är fienden måste besvaras. Vi vet alla vilka det är som utför terrorattentaten, vilka massvåldtager, dödar, lemlästar och förstör. Men dessa välkomnar makthavarna med öppna armar, beskyddar och förser med pengar i sådana summor att de flesta vanliga medborgarna endast kan drömma om dem.

Så vem är då EU:s och staterna i de europeiska nationernas fiender? Ja, kan det vara någon annan än du och jag som f.d. medborgare? För de som vi ser och VET är Europas fiende, de rör sig fritt här idag. Eller har någon annan något bättre svar?"

- Carl T. Ek

"Koranen predikar fruktan, hat, förakt för andra, legitimerar mord som medel för spridningen och bevarandet av dess doktrin, nedvärderar kvinnor, klassificerar människor och ropar på blod och ständigt mera blod. Men att en kameldrivare väcker uppror i sin stam, att han vill få sina medborgare att tro att han talade med ärkeängeln Gabriel, att han skröt om att bli upptagen i himmelen och där undfå en del av den oläsliga boken, som på varje sida utmanar det sunda förnuftet, för att vinna respekt för sitt verk, dränker sitt land i eld och järn, stryker fäder, bortrövar döttrar och ställer ultimatum till de besegrade att antingen välja döden eller hans religion; allt detta är något som ingen kan ursäkta eller försvara, såvida vidskepelsen inte utrotat varje spår av vett i honom."

- Voltaire

Kommentar till Brexit

Problemen började i och med den islamiska statens etablering 2014, noga benämnd Islamska Staten Irak-Syrien, förkortat ISIS. Denna rörelse uppkom genom främst den amerikanska ledningens önskan att bli av med Syriens diktator i andra generationen Assad, varför de utbildat en speciell elitstyrka till att hjälpa till med detta företag, precis liksom de utbildade talibanerna i Afghanistan, som urartade till ett magsår som de aldrig kan bli av med.

Genom ISIS spektakulära framgångar 2015 uppkom syndafloden av flyktingar från Irak och Syrien, som översvämmade hela Europa och snart ledde till omfattande kriser genom etnisk invasion, konflikter, upptornande kriminalitet som inte kunde behärskas, massvåldtäkter med mera. Ansvaret för denna situation låg hos de politiker över hela

Europa som i naiv liberalism förfäktade att islam var en lika helig och fredlig religion som kristendomen (framför allt påven och Obama) och därför öppnade portarna på vid gavel utan restriktioner för flyktinginvasionen, som mest bestod av muslimer, av vilka en avsevärd del var militanta. Som resultat av denna naivitetspolitik, jämförbar med Chamberlains före det andra världskriget, uppkom naturliga reaktioner mot politikernas blinda inkompetens, de enda som inte hade direkt ont av flyktingarna, i form av högerextremiströrelser såsom medborgargarden. I Storbritannien utlystes folkomröstning om EU, och vad alla brexitarna röstade mot var just de europeiska politikerna som aningslöst släppt loss våld och våldtäktsepidemier bland andra etniska konflikter över Europa. Det är bara en naturlig reaktion, och hela Europa deltar i detta – allt fler EU-länder, och till och med Tyskland, vill nu rösta för att utträda ur detta politikernas fatala fiasko.

Ahasverus minnen, del 154: Den förtappade

Det var i Italien jag träffade honom, och vi hade mycket givande stunder tillsammans, då han gärna umgicks med udda personer och helst kolleger som valt samma landsflykt som han. Han skulle kanske ha stannat i detta skönhetens förlovade land, där han trivdes som bäst, liksom även Tjajkovskij av samma anledning senare, men Nikolaj Gogol hade större anledning att akta sig för Ryssland och dess stränga censur än den oskyldige komponisten, ty detta var tsar Nikolaj I:s tid, fullt jämförbar med Putins tid idag, då allt kontrollerades, censurerades, begränsades och hämmades.

Den som han bäst trivdes med i utlandet var den polska exilpoeten Adam Mickiewicz, som han synnerligen sympatiserade med och förstod innerligt väl, men det var musiken som värmdes hans hjärta mest. I Italien som självständig frilanskonstnär kunde han ohämmat frossa i sina studier i konst och den italienska operan, och jag tror att han och Chopin hade kunnat finna varandra mer än väl. Båda var överkänsliga och allergiska mot hela den politiska världsordningen, som de bara inte kunde acceptera.

Men den största katastrofen i Gogols liv var Alexander Pusjkins förtidiga död i en duell bara 37 år gammal. Han kom aldrig över denna förlust. Pusjkin var den enda stjärnan på Rysslands mörka himmel, som dock strålade som en sol i sin innerliga och bländande genialitet, han var alldeles unik och fullständigt jämförbar med Shakespeare, och så gick han och dog bara 37 år gammal helt utan rimlig anledning. På samma sätt dog ju även Lermontov endast 27 år gammal, och sedan var det egentligen bara Gogol kvar...

Hans position i den ryska litteraturen var unik. Ingen kunde skriva som han, hans succé var given från början, han hade bara litterära framgångar, och hans ukrainska noveller med "Taras Bulba" som det stora mästerverket kommer alltid att framstå som oöverträffbara i sin bländande humoristisk-mystiska fantasirikedom. Men det var detta som blev hans fall. Han var för bra på sitt speciella område.

Han reste tillbaka till Ryssland för att ombesörja publiceringen av sin stora roman "Döda själar", som den förelåg i sin första del, men så snart han kunde lämnade han Ryssland igen och företog en pilgrimsresa till Jerusalem. Mysticismen och pietismen hade börjat slå sina klor i honom.

Han skulle aldrig ha återvänt till Ryssland efter det. "Döda själar" utkom redan 1841, han var bara 32 år gammal (jämnårig med Edgar Allan Poe, en annan ödesbroder,) och hade redan planerna för andra och tredje delen färdiga, som han arbetade på, när han råkade ut för starensen Matvej Konstantinovskij, som ansåg att det var hans kreativa fantasi och inte hans mysticism som var hans svaghet, varför han uppmuntrade Gogols fallenhet för grubbel, självrannsakan och självplågeri genom späkning.

Jag träffade honom på nytt i Sankt Petersburg efter att hans "Petersburgsnoveller" kommit ut med "Kappan" som trumfkort, en av de mest gripande berättelser som skrivits utan vilken Dostojevskij blivit otänkbar, vilket denne medgav själv, och oroades då av hans plågade utseende. Han var inte rolig längre. Hans humor hade lämnat honom, och i stället var där en härjad oro, som tydligt plågade honom. Jag frågade honom hur det var fatt, och han invigde mig då i sina religiösa grubblerier. Jag insåg genast att den där Konstantinovskij var livsfarlig för honom.

"Men han leder mig," protesterade han. "Han visar mig den rätta vägen att gå, och jag är övertygad om att det bara finns en enda rätt väg att gå, och det är vägen till Kristus."

"Men han leder dig bort från litteraturen, och det är litteraturen som är ditt kall och ditt liv."

"Nej, det är litteraturen som hotar min själ. Mina framgångar gjorde mig övermodig och högfärdig, och jag fick en status som en mask och som en roll att spela, som bara förställde mig och gjorde mig falsk."

"Men ingen kan som du genomskåda sanningen och avslöja den i hela det ryska samhället, som du gjort i dina satirer och ditt mästerverk 'Döda själar'. Du får inte lämna det ofullbordat."

"Det har jag redan gjort. Jag har bränt det."

"Vad är det du säger?"

"Jag har bränt andra delen. Den var ändå bara ett misslyckat fragment."

"Men varför gjorde du detta?"

"Det var ju ändå bara fantasier, och fantasier är djävulens sätt att blända och förföra människans själ bort från Gud till farliga laster som fritänkeri och metafysiska spekulationer som inte har med Gud att göra, som bara kan leda bort från Jesus och ner i helvetet."

"Men kreativitet kan aldrig vara av ondo."

"Säg det till starets Matvej. Han kommer att kalla dig Satans utsända och göra allt för att hindra mig från att träffa dig mera."

"Men han vill dig inget väl. Det är han som vill förföra dig och din själ bort från ditt kall mot vad som aldrig kan vara hälsosamt."

"Vad betyder hälsan mot den själsliga hälsan? Det är bara själen man behöver bry sig om. Kroppen är bara ett skal som man lägger av. Livets enda mening är den själsliga frälsningen."

"Och du tror att du kan nå den med att bränna dina manuskript och spåka dig så att du blir sjuk?"

"Ingenting gör så mycket gott åt kroppen som att fasta ordentligt. Då befriar man själen."

"Med att döda kroppen?"

"Du förstår inte."

"Nej, Nikolaj, det är du som inte förstår. Den där prästen vill lura dig till underkastelse för sina fromlerier, som för honom bara handlar om att skaffa sig makt över din själ, men man får aldrig tillåta en annan människa att få makt över sin själ. Den tillhör var och en ensam, och ingen annan har rätt till den. Det är din själ som lyser i dina litterära verk, dina fantastiska ukrainska historier framför allt och dina satirer över det ryska livets befängdheter, den lever i din litteratur, och om den där Matvej vill avbryta ditt skrivande vill han döda din själ. Det får du inte låta ske."

"Det är för sent. Han har redan gjort det."

"Vad menar du?"

"Han fick mig att bränna mina döda själar. Du har rätt. Jag inser nu att de levde, och jag hade ingen rätt att bränna dem levande. Nu kan jag aldrig få rätt på dem mer. Du har rätt. Han har lurat mig. Det var djävulen som lurade mig genom honom. Jag har ju alltid umgåtts med djävulen," han log, "precis som Lermontov, som slutade ännu mera olyckligt än jag, för att inte tala om Pusjkin, övergeniet som Ryssland aldrig mer kommer att se någon like av, för att inte tala om min älskade vän den unge Vjelchorskij, sonen till min välgörare, som gick under i lungtuberkulos – ack, vad skall det bli av oss alla stackars förlorade själar? Jag trodde jag hade lyckats besegra alla demoner som torterat mig genom livet med att skriva av dem alla i mina ukrainska noveller, men för varje demon jag blivit av med har det kommit en ny värre i stället."

Och den värsta av dem alla har jag inte lyckats genomskåda förrän nu när det är för sent, då han uppträdde förklädd i en helig starets förledande och förförande skenhelighet... Men han visste inte bättre. Han menade säkert väl och ville mig väl men var själv förförd av sin kristna ensidighets blinda övertro, som jag i min godtrogna naivitet så troskyldigt föll för i tron på hans självsäkra helighet, medan min stora tvivlande osäkerhet inte fattade bättre, när hans blindhet fick mig att aldrig se djävulen i hans förförelse..."

Han var förlorad. Han hade bränt sina skepp, större delen av den andra delen av hans "Döda själar" hade han själv bränt upp, den kunde inte återskapas, det vet varje författare, att till och med om en dikt går förlorad är det omöjligt att rekonstruera den, om man inte lärt sig den utantill... Det var bara på det sättet som de gamla homeriska dikterna kunde bevaras.

Jag satt med honom så länge jag kunde, men sedan drog han sig undan, och när han kom hem och gick till sängs steg han aldrig upp ur den sängen mera. Han vägrade äta och var död inom nio dagar, endast 42 år gammal.

Så gick Rysslands alla tre största diktartalanger förlorade helt i onödan i alldeles för tidiga år. Men när den fjärde kom, som var Dostojevskij, var en av grundpelarna i hans livsåskådning, att tron bara kan överleva genom tvivlet.

Shakespearedebatten, del 118:
Vem var Shakespeare? – av Göran Michanek.
Tre tjejer diskuterar.

- Du, jag har en idé. Ett pjäsval, som skulle väcka mer uppseende än något annat.
- Verkligen. Vad då?
- En av Shakespeares sämsta pjäser. En av dem han kan ha skrivit själv.
- Du menar de där som han inte har skrivit. De där som inte ens stratfordianerna erkänner som äkta shakespearepjäser.
- Just de'. De där som kom före de stora pjäserna, men som uppenbart inte är skrivna av samma person. Men som finns med hans namn. Jag är övertygad om att det var den gode Bill, skådespelaren och teaterdirektören, som var den verkliga upphovsmannen den gången.
- Vad handlar de om?
- Ingen aning. Buskis och skvaller om den tidens kändisar, gissar jag. Han är världskändis för pjäserna man nu vet att han inte skrev, men världsdoldis för vad han verkligen kan ha skrivit. Klart alla blir nyfikna på dem, om vi kan spela nån av dem.
- Pam* – Va, går ni på sånt där trams? Det är ju bara konspirationsteorier. Där finns ju inga som helst bevis.
- Vad kräver du för bevis? Ett domstolsutslag? Alla inblandade hade ju intresse av att bluffen inte avslöjades. Men annars finns det massor av bevis.
- Först: William Shakspeare var analfabet. Det finns inte en rad skriven av honom. Han har skrivit sin namnteckning sex gånger, alla sex utan e i Shake. Och stavar olika! Tre av namnteckningarna är på hans testamente. Med olika stavning. Men hela texten är skriven med en annan handstil. Shakspeare kunde bara skriva sitt namn. Och vad innehåller testamentet? Fördelningen av hans prylar i minsta detalj. Vem som ska ha den fina sängen och vem den mindre fina! Men inte en enda bok! Om han varit författaren, skulle han ju rimligtvis ha ägt sina egna. Och den verkliga författaren är en beläst herre, som knyckt idéer och uppslag både här och där. Då borde han väl också ha ägt några av de böcker han knyckte ur.
- Han kanske ägde både det ena och det andra, men sålde dem innan han dog. De kan finnas lite varstans.
- Där var en prälle, som hade den idén och gick igenom alla gamla bibliotek och boksamlingar i Stratford on Avon och tio mil däromkring. Han hittade inte en enda. Det är inte vi som saknar argument. Det är stratfordianerna. De påstår att han gick i skola i Stratford. Ja, det fanns en skola i Stratford. Elevlistorna finns kvar. Ingen Shakespeare. Hans döttrar var analfabeter. Skulle vår störste författare inte ha låtit barnen lära sig läsa och skriva?
- Om han inte var skrivkunnig, hur kunde han då ha skrivit de där första ni dillar om?
- Inte skrivit. Dikterat. Det var ju så man gjorde på den tiden. För visst har han funnits. Han var skådespelare, teaterdirektör och fastighetsmäklare. På 1500-talet kunde mycket lämnas åt skådespelarna att improvisera, alltifrån gräl till kärleksförklaringar. Författaren skrev ner intrigen och en del nyckelrepliker.
- Och att alltsammans är en bluff, skulle hela engelska folket och hela världen ha gått på i fyrahundra år tills lilla du kom på hur det verkligen är. Hör du inte själv hur orimligt det låter?
- Tvärtom. När han dog 1616, kom där inte en enda dödsruna över honom. Åren däromkring kom femtio epitafer över smärre, nu glömda författare.
- Det gör detsamma hur många argument du hittar på, hela idén är lika orimlig som den låter. Vi har minst tjugo universitet i England med professorer i litteraturhistoria. Om din teori vore riktig, skulle de ju ha skrivit om det.
- Jodå. Det har några gjort. Men många litteraturvetare har ett speciellt hinder. Redan som unga har de skrivit om Shakespeare och då på ett sådant sätt, att de bundit sig som stratfordianer. För det andra – nej, för det första – är det farligt att trampa den engelska kulturens största ikon på tårna. För det tredje har tanken presenterats redan på 1800-talet. Har du verkligen inte hört talas om *Shakespeare, thy name is Marlow*? Den boken innehåller också

frekvensanalyser och ordlängdsdiagram, som jämför Shakespeares ordval med andra möjliga författares och klart visar, att åtminstone de första är skrivna av Marlow.

– Det finns en orimlighet till. Om någon skrev så bra som Så tuktas en argbigga, Rickard III och Romeo och Julia, så skulle han väl i all sin dar ge ut dem i sitt eget namn. Och förresten var Marlow död, när Shakespeare skrev.

– Du kan skolkursen. Då vet du också omständigheterna kring Marlows död?

– Han omkom i ett krogslagsmål.

– Inte riktigt. Han hyrde ett rum med tre vänner, som diskuterade något hela dagen. Sedan slutade det med att en av dem stack en kniv i honom. Officiellt, alltså. I självförsvar, sa han till polisen. Tidpunkten var mycket speciell. Marlow hade arresterats och förhörts tolv dar tidigare med anledning av en anklagelseskrift som påstod, att han utgivit en ateistisk skrift och att han hädat. Det var på den tiden synnerligen allvarliga anklagelser. Tre andra som vi vet namnen på "med omstörtande idéer" hade blivit avrättade de senaste två månaderna för mindre än så. Han "dog" den 30 maj. Hur kommer det sig, att han gick lös dagarna emellan, trots att han var anklagad för en förseelse, som var belagd med dödsstraff? Jo, säkert var han bevakad av spioner, som skulle skaffa vittnen på att han förledde folk med hädelser och kolla in vilka han umgicks med. Vad som skulle ha återstått av Marlows liv den dag han "dog", var ny arrestering, några dygns gruvlig tortyr på Towern, där han skulle avtvingas vittnesbörd – sanna eller inte – om sina vänner och så avrättning – om han inte lyckades försvinna innan dess.

– Var han bevakad, var det väl inte så lätt att försvinna.

– Det var därför man skaffade ett lik och fejkade hans död. Knivhugg i ansiktet gjorde den döde oigenkännelig, men tre vänner till honom identifierade liket, som begravdes samma dag på okänd plats.

– Starkast tänkbara motiv för att fejka hans död och svagast tänkbara bevis för att han skrivit Shakespeares dramer

– En sak till. Första gången namnet William Shakespeare nämns i samband med något av de verk som nu trycks under hans namn var med publicerandet av Venus och Adonis bara en vecka eller två efter Marlows påstådda död.

– Det är inte slut än. Han hade mäktiga beskyddare, två stenrika adelsmän med stora slott, bröderna Walsingham. Sir Francis Walsingham var officiellt diplomat, i praktiken chef för den hemliga underrättelsetjänsten. Till det behövde han informatörer. Marlow var inte nån vilsen och utfattig poet och författare, han var spion i Walsinghams tjänst. Och Walsingham hade alla resurser för att hjälpa honom ut ur landet med falska papper. Han skickades till Italien. William Shakspeare, skådespelaren, kunde inga språk, läste inga böcker och var aldrig utanför England. Den som skrev Romeo och Julia, Köpmannen i Venedig och Två ungherrar i Verona kände väl till miljön. Några år senare dök där upp i London en herre vid namn Monsieur LeDoux i vars dödsbo alla de böcker fanns, som Shakespeare har citerat ur.

Utdraget är ur en längre pjäs av Göran Michanek.

I nästa nummer skall vi närmare granska Lord Francis Bacons anteckningsbok 'Promus'.

Ett körminne:

Messias i Scandinavium och Albert Hall.

(Detta var långt före Fritänkarens tid.)

(Med anledning av 300-årsminnet av Händels och Bachs födelse öppnades i Göteborg ett europeiskt internationellt musikår 1985 trettondagsafton genom ett framförande av Händels oratorium "Messias" i vilket 3000 sångare deltog efter ett öppningsanförande av prinsessan Christina Magnusson-Bernadotte.)

Scandinavium, denna brandgula monstruösa toffel mitt i Göteborg, denna idrottsarena för 14,000 åskådare, detta abnormt fula arkitektoniska missfoster i plåt och betong, denna Nordens

största gladiatorstridsarena och största plats för rockmusikorgier, har även varit högsätet för högkulturella sammanhang av internationell vikt och klass. Wienerfilharmonikerna har spelat där under Willi Boskowski, Sixten Ehrling har där dirigerat Aida och Turandot, Birgit Nilsson och Nicolai Gedda har sjungit där jämte andra internationella artister av samma klass, och där gjorde Helena Döse sin debut i Aida sommaren 1971, som var arenans invigningsår. Den går akustiskt och arkitektoniskt inte alls upp mot exempelvis den romerska arenan i Verona, som visar dussintals titaniska operor för en 30,000-hövdad publik alla somrar; men med sina tekniska hjälpmedel och elektroniska utrustningar med högtalare och förstärkare in absurdum så duger dock även Scandinavium.

För några år sedan blev en norrman chef för Konserthuset i Göteborg, och det var han som fick idén att ställa till med ett Messiasjippo i Scandinavium med en rekordstor kör. Det skulle en norrman till för att få en sådan idé, och det skulle en norrman till för att genomföra den. De tre tusen sångarna skrapades ihop från fem olika länder, och ett sjätte land skulle ha varit Sovjetunionen. Emellertid blev det bara fem: Storbritannien, Sverige, Norge, Danmark och Finland. Den ryska kören lämnade återbud av okänd anledning, och såsom så mycket sovjetiskt försvann alla fakta i saken i en dimridå av tystnad. Den engelska truppen av 500 sångare organiserades av en mycket liten engelsman som visade sig vara den mest makalösa universalorganisator: en engelsk Napoleon i musikens tjänst. Högsta ansvaret vilade på en annan engelsmans skuldror: den haltande krigsveteranen Charles Farncombe, före detta utbildad ingenjör, numera världens främste Händexpert och en av de två bästa dirigenter undertecknad har upplevat, (Sixten Ehrling är den andra,) och beundransvärt outtröttlig i sitt uthärdande av de tre tusendenas dåliga sång under repetitionerna: hans lidande och förtvivlan under det omöjliga repetitionsarbetet drevs konsekvent och ständigt till sin spets. Hur orkade han ta det med humor?

Solisterna utgjordes av en storslagen bas från Jamaica, vår egen altsångerska Ann Sofie von Otter med sin varma harmoniska stämma, den älskliga sopranen Barbara Hendricks, som tyvärr måste avstå från att komma på grund av långt framskriden graviditet, (sådan kan hända den bästa,) den tyske hjältetenoren Peter Schreier, som fick influensa och därför inte heller kunde komma, varför australiensaren Thomas Edwards importerades från Sydney i stället, som satte publikens hjärtan i brand av hänförelse; och i stället för Barbara Hendricks från Amerika fick vi den säkra Isobel Buchanan från Skottland, som sedan sjöng ännu vackrare i Albert Hall i London.

Naturligtvis ställer ett sådant gigantjippo till med praktiska problem. Ett är klädseln. Det var naturligtvis oundvikligt att det bland 2997 sångare i uteslutande vitt och svart även skulle förekomma tre cigarrökande danskor av vilka en blomstrade med en grönblommig väst, en annan lyste med ett knallrött skärp och den tredje bar alla regnbågens färger från topp till tå. Och det är mycket mänskligt, att ju mer man sticker av, desto mer envisas man med att fortsätta sticka av. Likaså var det oundvikligt att den mastodontdimensionerade högtalar- och förstärkaranläggningen i Scandinavium alltid då och då antingen tjöt långvarigt och högfrekvent eller också upphörde att fungera under pågående musicerande: sådant hör till ordningen i konsertsammanhang i Scandinavium. Det kan Sixten Ehrling intyga.

Men ordningen är det viktigaste av allt. Var och en av dessa 3000 sångare måste vid varje repetitions- och konserttillfälle uppvisa sin passersedel vid ingången med dess smala passage, enda öppna dörr och enda väktare, som noga måste kontrollera var och en. Allt för ordningen! Naturligtvis är abnorm köbildning oundviklig i sådana sammanhang, och vem kunde ana att det på generalrepetitionsdagen skulle vara 15 grader kallt utanför?

En vecka senare fortsattes jippet i the Royal Albert Hall i London, som är något mindre, och där inte fullt så många sångare och ej heller fullt så många körer deltog. Konserthuskören från Göteborg samt några körer från Nottingham och London var alldeles tillräckligt.

Vilken kontrast mot Scandinavium! The Royal Albert Hall är mindre men ser större ut. Den rymmer bara 6000 besökare, men i gengäld behövs varken mikrofoner, högtalare eller förstärkare: denna gigantiska konsertlokal var fullständigt fri från tekniska hjälpmedel. Och vilken akustik! Varje enskilt instrument kunde urskiljas kristallklart. Lika sublimt samspelta

som Göteborgssymfonikerna är, lika sublimes är musikerna i Royal Albert Hall var och en för sig. Och vilken konsertsal! Den är från förra seklet och liknar närmast interiören i Scalaoperan i Milano men är avsevärt större, och allt är i rött och gyllengult. Men det märkligaste är arkitekturen. Albert Hall är oval liksom Scandinavium. I Scandinavium framfördes verket längs långsidan, men i Albert Hall är konsertpodiet på kortsidan. Men från detta podium ser auditoriet lika brett ut som det är smalt och lika kort ut som det är långt: det ser ut som om man även här befinner sig på långsidan. Men det är en optisk förvillelse som är svår att förklara. Det praktiska resultatet är, att man tror sig och ser sig ha publiken mycket närmare än den är. I Scandinavium är det tvärtom: publiken ser ut att vara mycket längre bort än vad den är. Men i Albert Hall har man de facto publiken närmare än vad den är emedan akustiken är så underbar.

När engelsmännen kom till Göteborg hotades det med att mottaga dem med öl på Konserthuset. Mottagningsceremonierna avlöpte sedermera bakom lyckta dörrar på Börsen och med endast de få utvalda närvarande. Hur dessa tappra engelsmän verkligen togs om hand har ingen känd person någon aning om, och det fruktas allmänt att de för det mesta lämnades åt sig själva.

Annat blev det när göteborgarna kom till London. Inte bara de engelska värdarna utan hela London tog varmt emot oss med öppna armar och gav fester för oss och ville inte skiljas från oss och tackade innerligt för den stora ära som vederfarits dem i Göteborg.... Våra kalla nordiska hjärtan smälte av skamsenhet.

Och vilken värld är icke detta London! Hur mycket har icke det inskränkta lilla självgoða Sverige att lära av denna universalmetropol, som i princip har stått för civiliserandet av större delen av världen! Under våra dagar i London pågick det där en kampanj mot moms på böcker. "*Don't tax reading!*" stod det i alla bokaffärer: "Beskatta inte läsandet!" I Sverige har de flesta inte råd att köpa böcker och de flesta förlag inte råd att ge ut dem på grund av beskattningen av dem, och ingen ifrågasätter Systemets rätt till denna överdrivna beskattning och bestraffning av läsandet.

I London står kyrkorna öppna under natten om luffare och andra olycksbarn inte skulle ha någon annanstans att sova. I Sverige är kyrkorna kanske öppna någon timme under dagen.

I London möts det äldsta och det modernaste i full kollisionkurs. Vi bodde vid Russell Square, var det gamla anrika otroligt vackra och pampiga Russell Hotel står med sin sagolika viktoriaiska utsmyckning med gavlar och burspråk in absurdum samt förlängda skorstenar. Vi bodde på the Royal National Hotel, ett hypermodernt hotell utan arkitektur med dusch och TV i varje rum, restaurang, krog och cafeteria utom mycket annat, men i detta perfekta moderna *up-to-date*-hotell fungerade ingenting som det skulle. Hissarna stannade ständigt mellan våningarna eller upphörde med sin belysning, hotellet kryllade av tjuvar, och två av våra körmedlemmar blev rånade, den ena på sitt rum och den andra i vestibylen, kaffet smakade kräkmedel, en middag för närmare 100 kronor var inte värd 30, rummens värmeaggregat dånade som helikoptrar, och rumsdörrarna saknade dörrhandtag. Aldrig ett modernt hotell igen! Man blickade längtansfullt upp mot det underbart föråldrade Russell Hotel varje gång man passerade Russell Square.

Det bästa kaffet i London drack jag på en krog utan namn nere i Wapping i skuggan av den färggrant målade och väl restaurerade Tower Bridge (– vilken ansiktslyftning skulle inte Göteborg få om man bara målade upp den gråa Älvsborgsbron i exempelvis Göteborgs egna färger blått och vitt!) i hjärtat av East End, där jag även åt min bästa lunch, och där en engelsman nödvändigt ville gifta bort mig med sin fästmö. Detta mitt besök i Wapping kändes mycket märkligt, då hela stadsdelarna utanför mot öster, hela Docklandsområdet var helt rivet och jämnat med marken och samtliga dockor torrlagda inför det kommande uppförandet av modern bebyggelse: London skulle förbereda sig för nästa årtusende genom att bygga upp sig till en helt ny stad, framför allt i Wapping, East End och Docklands. Tyvärr nappade jag inte på kroken. Jag vågade inte tacka ja till det alltför generösa och älskvärda anbudet om att få hans fästmö till hustru gratis, fastän jag gärna hade bytt ut hela världen mot London.

Årets konsert: Gurrelieder

En stor upplevelse och så gott som fullsatt – framförandet utan paus gick smärtfritt, även om manskören hade svårt för att göra sig gällande mot orkestern. Det är unikt att över huvud taget få höra detta verk *live* i en konsert, i synnerhet i Göteborg, där det aldrig kunnat framföras tidigare – det kräver bortåt 600 musiker och sångare.

Dansken Jens Peter Jacobsen, som skrev dikten, blev bara 38 år gammal och dog i lungtuberkulos 1885. Det är en gripande berättelse om en olycklig kärlek som vägrar ge tappat fastän den älskade är död – en demonisk odysse som slutar i triumf...

Det handlar om den danske kungen Valdemar Atterdag, han som brandskattade Visby och blev far åt drottning Margareta, kallad "kung Byxlös", den enda regent någonsin som lyckats hålla hela Norden samman.

Valdemar har en älskarinna som han verkligen älskar, medan hans kärlek för sin drottning tycks vara överspelad för länge sedan, då dikten inte nämner denna med ett enda ord. Likväl är denna drottning så rasande svartsjuk, att hon ser till att den ljuva älskarinnan Tove-Lill blir förgiftad och dör.

Detta gör Valdemar Atterdag alldeles utom sig, och i verkets vackraste del, den andra och kortaste, far han ut i hädelser och anklagar Gud för universell orättvisa och lovar att hämnas. Detta är verkets musikaliska höjdpunkt. Sedan lade Schönberg ner verket, tydligen tröt inspirationen efter det stora smäktande utbrottet, för att inte återuppta det igen förrän långt senare, och då är hans tonspråk ett helt annat.

Resten av verket är tyvärr därför inte lika intressant och fängslande som de två första delarna, även om det lyckligtvis aldrig ännu spårar ur och blir atonalt – det skonade Schönberg sitt huvudverk från, och han lyckas ändå ge det en svindlande skön final, där den samlade blandade kören för första gången äntligen får uppträda precis i diktverkets sista sju rader. Det är bara en liten snutt, men Schönberg ger dessa påvra sju rader en sådan astronomisk uppförstoring, att den lilla finalen blir större än hela verket och lyckas ge det ett oavvisligen imponerande helhets- och slutintryck, som gör att man aldrig glömmer det och måste väcka hänförelse hos vilken publik som helst.

Det blev också Schönbergs största publikframgång, som sedan aldrig har förfelats varje gång det svåra verket framförts på nytt, och här var det alltså för första gången någonsin i Göteborg mer än hundra år efter dess tillblivelse och ute vid Kviberg på en idrottsarena, som för tillfället byggts om till konsertsal, som verkade slutsåld – jag såg inga lediga platser någonstans.

Och detta unika och storslagna konsertevenemang fick ingen recension i Göteborgs-Posten. Det skrevs om konserten dagen innan den ägde rum men inte ett ord efteråt, fastän det var en fullödlig och närmast perfekt skönhetsupplevelse på alla sätt och vis, inte minst genom de med avancerad datorteknik improviserade ackompanjerande illustrationerna av Grégoire Pont, som flödade fram genom etern under hela konserten.

Desto mera skrev man om masskonserterna på Ullevi med Håkan Hellström och Bruce Springsteen, av vilka åtminstone den senare inte ens kan sjunga utan bara vråla, och aldrig utan megaförstärkaranläggning med audiell jordbävning över hela nejderna – hur många artiklar som helst, gärna i mittuppslag, både före och efter konserterna med braskande bilder och utan någon som helst kritik.

De viktigaste filmerna sedan senast

Raymond Bernards stora filmatisering på fyra timmar av Victor Hugos "Samhällets olycksbarn" från 1934 anses vara den version som är boken mest trogen, och ändå saknar man i filmen många av bokens viktigaste ingredienser, till exempel gatpojken Gavroche. Harry Baur gör dock huvudrollen med stor inlevelse och övertygelse, man kunde svårligen någonsin hitta en bättre Jean Valjean, och ändå förfaller även denna idealiska rollprestation

till smått sötsliskig erbarmlighet. Den stora filmens högsta förtjänst är dock dess underbara bildspråk helt igenom alla de fyra timmarna, som inte hade kunnat göras mera utsökt i konsekvent njutbar och högkvalitativ bildkomposition.

Trots denna oslagbara filmatisering av en av världens största romaner, om inte den största, gjordes redan följande år en ny filmatisering – i Hollywood, med Frederic March i huvudrollen och, hör och häpna, Charles Laughton som Javert. Naturligtvis gör Charles Laughton hela filmen. Det är en effektiv kortversion, Hollywood har försökt komprimera den till en *actionthriller*, och Frederic Marchs överspel gör sitt bästa för att fördärva så mycket som möjligt, men ändå är det ännu idag en fullt sevärd film och rankas som en av de bästa filmatiseringarna av romanen trots sin korthet. Liksom med andra romaner av samma hyperkaliber, är det svårt om inte omöjligt att göra en dålig film på en sådan roman.

Efter att Terence Young blivit mätt på att göra de första James Bond-filmerna, som förblir de bästa, satsade han på mera realism och mindre romantik och fann då Christopher Plummer perfekt i rollen som Eddie Chapman, mästertjuven under andra världskriget som åkte fast på Jersey, varpå tyskarna övertog hans fångövervakning när de ockuperade ön, varpå han föreslog dem att få tjäna dem som spion. Han blev därmed en legendarisk dubbelspion som arbetade för båda sidorna beroende på hur det passade honom, och ingen visste riktigt var han egentligen stod. Det avslöjar han i slutet på filmen. Dess dam, som tillsammans med Yul Brynner engagerar honom, varpå båda blir offer för krigets ödesmakt, spelas av Romy Schneider och är filmens enda helt sympatiska och mänskliga karaktär person, även om också Yul Brynner hedrar sig mot slutet.

Han gör en fantastisk roll i Anatole Litvaks Budapestdrama 1956 som rysk överste, som får hand om en busslast utländska turister och besökare, som fastnat i den politiska och våldsamma krisen och inte kan ta sig ur landet. En av bussens passagerare är en hemlig flykting, som Deborah Kerr försöker hjälpa ur landet och som spelas av Jason Robards i sin debutroll – det är filmens viktigaste och mest gripande roll, även om samspelet Deborah Kerr-Yul Brynner (som något år tidigare gjort "Kungen och jag") inte står långt efter. Robert Morley som diplomat bidrar till den dramatiska tillställningen av komplikationer, rebeller (med Anouk Aimée), värdshusfolk med zigenarorkester och mycket vodka samt inte minst andra ryssar och Yul Brynners häst i ett drama som heter duga och som tål att ses om. Filmen hade den enkla titeln "Resan" (*The Journey*) från 1959.

Anatole Litvak gjorde sig även skyldig till den mästerverliga thrillern "Generalernas natt" 1966 med Peter O'Toole, Charles Gray och Donald Pleasance som de tre generalerna i Warszawa 1942 som blir misstänkta för ett extremt brutalt sexmord på en prostituerad, som råkar vara i tysk tjänst som spion, varför Omar Sharif som underrättelsetjänstofficer får den svåra uppgiften att utreda fallet, vilket han envisas med att aldrig släppa. Vid hans sida finner vi Philippe Noiret vid den franska polisen i Paris två år senare samtidigt som ett nytt liknande sexualmord utspelar sig medan två av de redan berörda generalerna förbereder kuppen den 20 juli, men den här gången blir Tom Courtenay vittne till mordet – och går under jorden i tjugo år. Det är en komplicerad thriller av Hans Hellmut Kirst som i mycket består i dokumentärt autentiskt material, medan filmen är en lyckad och dramatiserad förenkling. Genom att de väsentligt skiljer sig åt, exempelvis tilldrar sig slutakten i boken år 1956 i Berlin medan i filmen det är Hamburg 1965, kompletterar de varandra, så att man både vill se filmen och läsa boken på nytt.

En annan utsökt film av dokumentärt värde i sitt försök till sanningsenlig rekonstruktion av vad som verkligen hände är "Mrs Brown" (1987) om drottning Viktorias förhållande till sin stallmästare Mr Brown. Hon ärvde honom då han varit hennes make prins Alberts närmaste man, och deras vänskap varade livet ut och ställdes på hårda prov, då Mr Brown blev en nyckelfigur i dramat om Englands försök till republikanisering – när drottning Viktoria aldrig mera ville uppträda offentligt efter sin makes död uppstod den

republikanska rörelsen som ville skrota kungahuset. Premiärminister Disraeli ingrep och övertalade Mr Brown att tala drottningen till rätta. Han gjorde det och uppoffrade därmed sitt nära förhållande med henne. Historien berättas med gripande intima scener av kammarteaternatur, och spelet hade inte kunnat göras bättre. Judi Dench som drottningen gör väl här sin bästa roll.

På tal om historia, så gjordes 2005 en TV-serie i sex delar om mordet på Julius Caesar och dess konsekvenser sedda ur en gladiators ögon. Det är detta helt nya perspektiv på detta centrala skeende i världshistorien för 2070 år sedan som gör denna 4-timmarsfilm till en utomordentlig upplevelse. Den är inte alls pretentiös, samtliga agerande personer skildras med inlevelse som helt vanliga om dock passionerade människor, och det är slående hur fantastiskt bra varenda skådespelare är. Jonathan Cake spelar gladiatorn som först blir Julius Caesars livvakt och sedan Octavianus, och han bär upp hela filmen. Antoniusgestaltningen är filmens andra riktigt intressanta rolltolkning, och jag har aldrig sett en mera övertygande Antonius i all hans ambition och manipulationsmästerskap. Cassius är även slående övertygande, medan filmens kommentator är en vestalisk jungfru som riskerar ett förhållande med Octavianus. Även detta är ett genidrag. Octavianus spelas av filmens enda icke brittiska skådespelare, en viss Salvatore Carrara, och han gör det mycket bra i sin ungdomliga omognad som småningom lär sig det politiska livets omänskliga verklighet och tar på sig ansvaret. Musiken gör sitt till i påfallande dramatisk synkronisering. "Empire" heter denna den mest lyckade filmatisering av detta skeende sedan "Romarrikets fall" 1964.

En annan utomordentligt intressant politisk skildring med autentisk prägel bär Otto Premingers signatur från det gyllene filmåret 1962 och heter "Advise & Consent". Nästan hela handlingen försiggår inne i den amerikanska senaten. Ledande senatorer är *majority leader* Walter Pidgeon och oppositionsledaren från sydstaterna Charles Laughton. De är i luven på varandra hela tiden, och tvisteämnet är nomineringen av en ny utrikesminister, som presidenten satsar allt på och som spelas av Henry Fonda. Hans roll är liten, medan det stora dramat utspelar sig i kulisserna och inne i senaten med en helt oförutsägbar bombskräll som final och upplösning. Detta måste vara en av de bästa politiska filmer som gjorts, då man verkligen lär sig hur den amerikanska senaten arbetar och fungerar. Det blev Charles Laughtons sista film.

Till slut en alldeles ovanligt lyckad musikal – "Into the Woods" från för bara något år sedan ställer till med *pot purri* på bröderna Grimm och deras sagor i en nästan hädisk pytt-i-panna där Askungen, Rödluvan, Jack och bönstjälken, Hans och Greta och alla andra möjliga sagor blandas ihop med varandra för att sedan fullkomligt spåra ur just när de ska till att "leva lyckliga i alla sina dagar". Det blir ingenting av med det, utan i stället går de alla vilse i skogen och tappar sina partners, medan den extremt aktiva häxan (Meryl Streep i kanske sin praktfullaste roll) aldrig upphör att ställa till det ytterligare. Steven Sondheim står för musiken, och den är virtuos hela vägen, både vokalt och kompositionsmässigt, så att underhållningen blir rena dunderhållningen hela vägen. Den måste betecknas som en av de intressantaste musikaler som någonsin gjorts, i en klass för sig, precis som "Trollkarlen från Oz" för 77 år sedan, medan mycket har hänt sedan dess. I jämförelse med denna film framstår "Trollkarlen" 1939 som rena kindergarten av enfald och menlöshet, medan denna häxa överträffar alla Walt Disneys tidigare i sensationellt effektiv bravurmagi.

Skall vi slutligen nämna något om "Black Sunday" från 1962, en annan saga men av betydligt allvarigare slag? Denna svartvita film med handlingen förlagd till Ukraina är lika magisk idag som för 50 år sedan i sin kryptiska suggestivitet med en skräckhandling som oavbrutet intensifieras, utvecklas och stegras och med Barbara Steele i huvudrollen som både den oemotståndliga melankoliska prinsessan och den oavvisligt mäktiga vampyren. Filmen bygger på en historia av Nikolaj Gogol, men det är svårt att identifiera vilken av hans

historier det kan vara, ty, som i alla filmer som nästan överträffar sin förlaga, har här väldigt mycket gjorts om och lagts till. Den har sina svagheter framför allt i regin, som är italiensk, men bara atmosfären i denna kryptiska film gör den till en av de bästa skräckklassikerna någonsin. Ingen glömmer någonsin bara dess inledningsscen.

Några milstenar, juli 2016

- 1 Olivia de Havilland 100 år (lever ännu).
Coca-Cola-flaskan 100 år.
- 2 450 år sedan Michel de Nostradamus bortgång.
- 3 100 år sedan slaget vid Somme startade. 100,000 stupade första dagen.
- 4 USA 240 år, genom självständighetsdeklarationen 1776.
Filippinerna firar 70 år av självständighet.
- 6 Sylvester Stallone 70 år.
Malawi (före detta Nyasaland) 50 år.
- 8 Anjelica Huston 65 år.
- 9 Edward Heath 100 år, brittisk premiärminister 1970-74.
Tom Hanks 60 år.
Argentina firar 200-årsdagen av sin självständighet.
- 10 Nikola Tesla 160 år.
- 18 80 år sedan spanska inbördeskriget inleddes.
- 19 Ilie Nastase 70 år, tennisstjärna.
- 21 Baron Paul Julius von Reuter 200 år, grundaren av Reuters nyhetsbyrå.
Norman Jewison skulle ha fyllt 90.
- 22 Bryan Forbes 90 år, dog för bara 3 år sen.
- 24 50 år sedan Montgomery Clift dog endast 45 år gammal.
- 28 150 år sedan metern infördes som längdmått i USA.
Beatrix Potter 150 år.

Årets Finlandsäventyr

Som vanligt beredde detta oerhörda nervpåfrestningar. Under årens lopp har de årliga sommarresorna till Finland oavbrutet mött nya oanade svårigheter genom oförutsägbara komplikationer, som med åren medförde tvångsavveckling av det sedan 80-talet traditionella cyklandet till Finland, medan avvecklingen av den lokala busstrafiken hotade bli den definitiva spiken i kistan. Med åren hade det faktiskt blivit lättare att resa till Indien och Himalaya, vilket till och med kunnat genomföras effektivare och snabbare, än till Finland.

I år hotade ett alldeles nytt slag av förvecklingar. För att alls få plats på båten måste man boka och betala minst två veckor i förväg, och innan jag kunde göra detta måste jag ju få klartecken från Finland att saker och ting var i sin ordning där. Jag försökte förgäves dagar i sträck få tag på våra barndomsvänner, men deras telefoner var döda, och en telefonissa meddelade till och med på finska att numret hade upphört. Vad som helst kunde ha hänt.

Naturligtvis försökte jag också med mailtrafik, och slutligen fick jag äntligen ett livstecken – från Japan! De befann sig i Tokyo! Men de kunde lugna mig på alla punkter, att alla förberedelser vidtagits och att allt fungerade, vintern hade inte medfört några som helst katastrofer i år, så det var bara att betala biljetten och ge sig iväg.

Nästa komplikation på vägen var hur man skulle ta sig ut från Borgå till skärgården, när det inte längre gick någon buss, och när den enda dagliga bussen till Isnäs inte längre tog några passagerare till längre än Isnäs, vilket var skamligt. Tidigare hade den lilla minibussen, just för att det inte fanns någon kommunal lokaltrafik längre, ändå i undantagsfall tagit någon extra passagerare som skulle längre, men denna möjlighet fanns inte nu längre. Enda möjligheten att ta sig vidare ut från Borgå var med taxi.

Förra året hade den kostat 50 Euro, dubbla priset mot tågresan Göteborg-Stockholm, 50 mil. Vägen ut från Borgå till målet var 4 mil. I år kostade den 70 Euro med taxi, tre gånger så mycket som tåget Göteborg-Stockholm. Skamligheten i denna avveckling av den lokala kommunala busstrafiken ligger i det, att det är en av Finlands rikaste kommuner. På Sarfsalö bor det ännu 140 bofasta människor, de flesta är gamla, och långtifrån alla har egen bil. I sådana fall i Japan, om det så bara förekommer en enda passagerare, kör bussen hela vägen ändå för den enda passagerarens skull. Detta är inte mer än humant.

Emellertid hade jag två underbara veckor där ute med för ovanlighetens skull tur med vädret och kunde därför få väldigt mycket gjort. Naturligtvis borde man ha stannat en extra vecka, men arbetet och plikterna kallade på mig i Göteborg.

På återvägen stannade jag till i min födelsestad Helsingfors för att i vanlig ordning besöka familjegravarna, och här visade sig en ny komplikation, då det visade sig förenligt med nästan oöverstigliga hinder att hitta fram till morbror Harry Röneholms grav, arkitekten som ritade Finlands mässhall, som ändå normalt är den lättaste av familjegravarna att hitta. Jag kunde omöjligt hitta den, och sökandet försvårades av att sommartorkan medfört att vattensprutorna oavbrutet var på, så att man inte kunde besöka gravfältet utan att bli kall och genomsur. Jag måste gå till kontoret och be dem stänga av vattnet för att kunna leta bättre, och när jag slutligen fann gravstenen låg den nere. Därför hade den varit osynlig. Kyrkogårdsmyndigheterna hade lagt ner den på grund av rasrisk, då den hade lutat. Om familjen ville ha den rest igen skulle det kosta 124 Euro. Det var hutlöst. Den fanns i alla fall kvar, och fastän många gravstenar på liknande sätt lagts omkull hade det dock inte förekommit någon gravskändning, vilket hade varit min första fruktan.

I Stockholm mötte nästa komplikation. Jag hade vid framkomsten hoppats kunna ta tåget direkt mot Göteborg för att hinna till vänners midsommarfirande på kvällen, men det gick inget tåg förrän efter tre timmar och var då ersatt av buss. Jag sökte då en buss i stället och hade lyckan att finna en genast, men på grund av midsommaraftonen kostade den 619 kronor och skulle ta 7 timmar.

Men det var inte det värsta. En olycka hade inträffat på vägen. På bron vid Södertälje Syd hade en långtradare lyckats köra av och sönder vägen och lagt sig över räcket, varpå den trafikleden, en av Sveriges viktigaste, var fullständigt blockerad. Hela Sverige skulle söderut längs den vägen, och trafikköerna sträckte sig snart nästan hela vägen från Stockholm. Det skulle ta veckor innan bron skulle bli farbar igen.

Man kan verkligen fråga sig hur en långtradarchaufför hade lyckats med konststycket att köra av och sönder vägen på Sveriges trafikkänsligaste ställe och lyckats blockera den så fullständigt att hela landet förklarades och detta på midsommarafton.

Lyckligtvis kunde min chaufför leta sig fram genom kringelikrokar längs andra vägar förbi eländet, så man kom åtminstone fram till Göteborg före mörkrets inbrott. Några vänner satt ännu kvar på feststället, och det fanns litet kall mat kvar.

Högriskresan, del 3: Hemresethrillern.

Tisdag förmiddag lyckades jag ordna mina återtågsbiljetter vid stationen och fann i samråd med expediten goda förbindelser, så att jag slapp byta tåg under etappen München-Hamburg. Det skulle ta 23 timmar till Köpenhamn mot 26 vid nedfarten.

På eftermiddagen gjorde vi en tur upp mot kullarna och sammanstrålade på vägen ner vid *il santuario di Lourdes* med Alberto Lanciai, men tiden var begränsad, då Cristina skulle firas på kvällen till hennes födelsedag.

Vi var sex: Cristina, jag, Achille, Ida, Paolo och Gabriella, och alla var på bästa humör. Det blev mycket tal om familjen och dess historia, det visade sig att Idas farfar precis som pappas farfar varit *garibaldino* i frihetskriget och till och med fått medalj för det, vilket vår Aurelio Lanciai aldrig fick då han dog ung. Ida har fått en släng av Parkinson, men det var inget fel på hennes minne: hon ska fylla 93 i juli. Achille var helt sig själv på sitt 96-e år, och det blev mycket tal om gamla minnen. Vi höll på i två timmar med vitt vin och små bakelser, Achille hade sett filmen "*The King of Kings*" under påskaftonen men störts av Robert Ryan som Johannes Döparen, då han blivit van vid att se Robert Ryan som *cowboy*. Vädret var idealiskt hela denna dag med temperaturer uppåt 22 grader.

Nästa dag var vädret sämre. Med Alberto och Mara Beltrame for vi upp till Cerro för en lunch vid Tomelleri, en mycket uppskattad restaurang som alltid var fullbokad, och fortsatte sedan till Borro för ett besök i katedralen. Det var bara 9 grader, men alla var nöjda ändå.

På kvällen bjöd Nicola med familj på pizza, och kvällen tillbringades i deras vackra hem under ständig underhållning från det tvååriga barnet Maria Chiara, med mycket både öl och vin. Vi var sju med familjen, Gabriella och Paolo, Andrea och jag.

Sista morgonen besökte jag kyrkan San Stefano, en kyrka gömd bland husen som jag aldrig upplevt förut, nästan jämnårig med San Fermo från 500-talet och med en krypta, men denna var stängd.

Tåget från München till Hamburg var ett bra tåg med bekväma sittplatser, men strax utanför Hamburg fastnade det. Det hade varit 20 minuter försenat från början, då det inväntat ett annat försenat tåg, men dessa 20 minuter hade återhämtats med den äran. Emellertid blev förseningen vid målsnöret ödesdiger. Den var bara på fem minuter, och flera passagerare utom jag skulle vidare till Flensburg. Vår konduktör satte sig i kontakt med anslutningståget och bad det vänta, men det vägrade vänta – inte ens i fem minuter!

Det blev bråk i Dammtor vid avstigningen, då naturligtvis de drabbade passagerarna var arga och stod i kö utanför service-hytten för återbetalning av biljetter och andra klagomål – en ettrig gammal gumma var alldeles rasande och höll hela stationen i schack.

Som alltid innebar förseningen accelererade och multiplicerade förseningar. I Dammtor fick jag vänta en timme på nästa tåg till Flensburg, och i Flensburg fick jag vänta en timme på nästa tåg till Fredericia. Jag skulle bli drygt två timmar försenad till Köpenhamn.

Lyckligtvis var vädret vackert, och det var bara att ta en frukost så länge. Två glada gossar i München hade begåvat mig med en extra öl, då de haft för många, så denna gåva från ovan fick i någon mån kompensera förseningen.

Denna förvärrades emellertid. Problemen hade bara börjat. I Köpenhamn fick jag nästa tåg vidare efter bara tio minuter, men så måste man byta i Kastrup. Där avgick Öresundståget mot Helsingborg först efter 40 minuter.

Från Verona hade jag kontaktat min vän och klasskamrat sedan 54 år Mikael, och vi hade kommit överens om att träffas. Jag hade lovat kontakta honom vidare vid ankomsten till Köpenhamn klockan 2, men detta hade ju skitit sig. På tåget till Fredericia kunde jag få iväg ett meddelande till honom om förseningen, men på tåget till Köpenhamn fungerade inte internet. I Kastrup fanns det ingen möjlighet, fastän jag gick upp till själva flyghallen och följde instruktionerna till *CPH Hotspot* men fick ingen anslutning, och nu galopperade förseningen och skulle bryta ut i sken.

Äntligen kom tåget mot Helsingborg, som dock inte bar längre än till Hyllje, där det var omfattande passkontroll med ytterligare förseningar. Men inte nog med det. I Malmö meddelades det att tåget skulle ändra destination och fara till Kristianstad, så vi måste alla gå av och byta tåg. Nästa tåg norrut skulle avgå 19.09 efter en halvtimme. Passagerarna var halvdöda.

I stället för att invänta detta tåg fann jag ett Pågatåg 18.44, som skulle stanna vid alla stationer fram till ändstationen Helsingborg. Det var i alla fall bättre än att vänta.

Till min utomordentliga häpnad fungerade internet alldeles utmärkt på detta Pågatåg. Jag kunde meddela Mikael att förseningen nu multiplicerat sig från 5 minuter till 4 timmar.

På Helsingborgs station träffades vi äntligen för första gången nu på 9 år. Även han hade haft sina känningar av förseningen. Han hade redan inväntat mig en gång på stationen, och då jag inte stigit av "det enda möjliga tåget" hade han dragit den slutsatsen att jag somnat ombord och åkt förbi. Först när han kom hem igen ett antal mil utanför Helsingborg fick han mitt sista meddelande om den sista förseningen och måste köra tillbaka till Helsingborg igen.

Vår samvaro sedan blev lika hjärtlig som krisen varit svår. Det märkliga var att han hade en liknande gård som min bror Michael och dessutom hästar, då hans fru Jeanette var en stor hästentusiast, inte med lika många hästar som Michael, dock, och ingen ridskola med akademisk ridning, men han hade ändå alla hästar hemma.

Till kvällsvarden kunde jag bjuda på min veronesiska *Colomba*, som uppskattades med besked. Vår vänskap var äntligen uppdaterad efter 9 år, även om vi hållit kontakten hela tiden, det hade varit på tiden, så nu var det bara att fortsätta på den nya bogen.

Det var min sista resedag. Jag hade nödgats välja mellan Michael och Mikael, då min biljett inte räckte till båda. Michael hade jag sett mera nyligen, medan jag inte hade sett Mikael på 9 år efter att han förlorat sin första fru. Det var ett svårt val, men det var inget val, då det passade Mikael utmärkt och det var på tiden.

Det gav en idealisk avslutning på resan som även för övrigt varit socialt fullkomligt lyckad hela vägen, trots högriskfaktorerna med attentatet i Bryssel, omåttligt biljettstrul och den monstruösa förseningskrisen från Hamburg genom Danmark, som växte från 5 minuter till 4 timmar utan att det var någons fel.

24.3 – 2.4.2016

Tillbaka till Zanskar, del 12: Prövningar och lyckträffar

Stackars Zoë vållade mycket bekymmer. Det var helt oavsiktligt och egentligen ingens fel, hon var bara så ung och oerfaren för första gången i Indien och visste ingenting om Ladakh och hade ännu inte utvecklat någon förståelse genom känslighet för andra mentaliteter. Jag tog med henne till Lung Snon då hon ingenstans hade att ta vägen i tron att en extra gäst skulle glädja mitt värdfolk, och i stället blev det motsättningar och bekymmer.

När hon gav sig ut på sin *baby trek* drog vi en suck av lättnad över att vara fria från ansvar för henne, och så kom hon tillbaka utan att ens ha klarat av inledningen.

Min värd blev rasande för att hon helt fräckt använde hans internet gratis, och bara för det krävde han en dags hyra av henne – 50 kronor. Lyckligtvis tog hon det bra på sitt älskliga sätt och betalade utan krumbukter men ansåg dock skäligen att han gick för långt.

Men det värsta var hur hennes (förhoppningsvis) slutgiltiga avsked gick till. Jag hade ju ingen erfarenhet av liknande situationer tidigare, så jag var inte tillräckligt förutseende nog att lämna nyckeln till mitt rum vid disken när vi gick ut för att ha en middag tillsammans, då hon var hungrig. Efter middagen gick jag upp för att söka upp Skarma för nödvändiga överläggningar, och hon bad då att få låna min nyckel då hon skulle komma hem före mig, antog hon. Naturligtvis överlät jag nyckeln genast.

När jag kom hem halv 9 hade hon inte kommit tillbaka, och jag fann mig uteläst. Legdan kom hem, och jag fick ta emot hela litanian av hans klagomål på hennes oacceptabla later. Till slut kom hon, hon hade haft trevligt sällskap med ett italienskt par från Milano på restaurangen och därför blivit fördröjd, och de hade bjudit med henne till en lokal konsert senare på kvällen, vart hon tänkte sig nu. Under tiden fick hennes bagage (en skrymmande ryggsäck) vänta hos mig. Hon skulle hämta den vid 11-tiden, då hennes buss, sade hon, gick vid midnatt – hon hade bokat en endagstripp till Manali med 18 timmar på en skumpande minibuss i 475 kilometer, rena mardrömsorgien.

Ryggsäcken hade hon placerat under bordet utanför mitt rum, så att hon kunde hämta den utan att väcka mig om jag sov. Problemet var att hon kom aldrig, och Legdan reglade porten. Jag måste alltså avregla den och vänta tills hon kom för att sedan kunna regla den igen. Problemet var att hon kom inte.

Vad kunde man göra? Ingenting. Vad hade hänt? Skulle hon ta sin mardrömsritt på bussen utan sitt bagage? Hade hon inte hittat hem? Man gick på glödande kol. Skulle man lägga hennes bagage utanför porten? Klockan blev halv 12, och jag längtade i säng. Inte ens whisky hjälpte.

Att regla porten igen med hennes bagage på gården var otänkbart.

Och så plötsligt var hon där – kvart före 12. Naturligtvis var jag arg på henne och frågade henne hur hon tänkte sig kunna komma med bussen så här sent. Då skrattade hon och sade, att tolvslaget bara var *reporting time*, alltså tidpunkten man skulle vara där. Bussen skulle alltså avgå först halv 1.

Så blev vi äntligen av med henne. Förhoppningsvis kom hon snabbt fram till Manali på säkert avstånd bortom Rohtangpasset.

Att stanna i Leh och vänta på besked om de osäkra Zanskarmöjligheterna var oändligt prövande. Man visste inte vad man skulle göra av sig själv i den dåliga luften, den ständigt tutande trafiken och dammet, så man levde hela tiden på gränsen till desperation. Det enda att göra var att hålla i gång med uppstigningar till Tsemofortet och Fredsstupan.

På vägen tillbaka från den senare mötte jag Tony igen och hade en omfattande pratstund med honom. Han hade tagit del av mina visumproblem och berättade, att flera av hans vänner hade råkat illa ut. Indien vill ha rika turister som stannar så kort tid som möjligt, alltså rikemansfamiljer med barn, som är livrädda för tiggare, reptiler, spetälska och andra äckliga läckerheter som Indien har att bjuda på, som kobror. De far hellre till Thailand, medan Indienälskare och hippies får ta stryk. Två av hans vänner hade svartlistats och utvisats ur Indien på fem år bara för att de tjänat lite pengar.

Men dagens stora lyckträff var något helt annat. Plötsligt uppenbarade sig två göteborgare på Gismo-kaféet. Det var Davy och Ann, som jag kände från den tibetanska föreningen. Davy var minst lika berest i Indien som jag och höll sig (liksom jag) bara till bergen – han var född i Mussoorie. Vi hade en kaffe tillsammans under livligt utbyte av erfarenheter och kunskap om Tibet och Himalaya.

Jag besökte även Skarma i hopp om nya upplysningar om vägarna till Zanskar och deras tillstånd. Han kom med ett förbluffande erbjudande. Han ville ha mig med på en 15 dagars *trek* omkring i Himachal med utflykter i Spiti och till Manikaran med ändstation i Manali den 8 september. En sådan omfattande utflykt skulle faktiskt rymmas i mitt program både tidsmässigt och ekonomiskt, då jag skulle erbjudas ett gott pris inklusive allt för mindre än 1000 rupier om dagen. Det var onekligen frestande.

Men jag skulle aldrig få vara ensam. Det skulle vara en idealisk grupp av bara lokala, trevliga och älskvärda *ladakhier*, men vad jag behövde var en regelrätt *retreat*. Naturligtvis lovade jag att sova på saken, det var ett erbjudande som nästan var omöjligt att tacka nej till, och just därför kände jag att jag måste refusera det – men inte ännu.

I Lamayuru hade jag *retreat*möjligheter som ingen annanstans. Jag frågade Tony hur han skulle råda mig, om jag skulle satsa på Zanskar eller Lamayuru. Han hade aldrig varit i Zanskar, men han medgav att Lamayuru var magiskt.

Davy spekulerade i att dra sig tillbaka som pensionär i Indiens berg. Han var bara ett år yngre än jag, och Ann var två, så vi var alla tre praktiskt taget jämnåriga. Jag hade ju min familj i Manali som erbjöd mig ett hem för min ålderdom, men jag kunde aldrig lämna Göteborg så länge jag hade min musikaliska verksamhet där. Jag skulle med största sannolikhet få arbeta ännu i många år efter ålderspensioneringen.

Skarmas oemotståndliga erbjudande och en pensionärstillvaro i Indien – överväldigande attraktiva frestelser som kunde bli verklighet.

(I nästa nummer: *Med huvudet i händerna*)

Postgiroproblem med försök till lösningar

Nästan varje år har systemmyndigheterna hittat på något nytt sätt för att krångla till *Fritänkarens* verksamhet och överlevnad. Ett år tog man bort möjligheten att skicka B-post till utlandet, så att utlandsskicken med ens blev mer än dubbelt så dyra. Förra året tog man bort Föreningspostsystemet, så att portokostnaderna höjdes med 100%. Ändå har vi inte höjt avgifterna. I år hittade man på att djävlas med att slopa postgirot för privatpersoner.

Detta har haft långtgående konsekvenser i form av komplikationer, kaos och strul. I stället för postgirot, som alltid fungerat perfekt, fick man ett bankkonto på Nordea med ens eget födelsenummer som kontonummer, men det fungerade inte. Det fungerade för somliga, medan andra körde fast och blev förbannade. Några nya prenumerationsavgifter kom fram men anonymt, och Nordea kunde på intet sätt spåra avsändarna. Till nöds har vi fått ett Clearingnummer till hjälp, men frågan är om det hjälper.

I stället har vi tillgripit denna nödlösning. Sedan 90-talet har ju Fritänkaren redan samarbetat med Göteborgs Skrivarsällskap, som har ett eget organisationsnummer, som fungerar, med postgironummer och allt. Vi ber därför våra prenumeranter att använda sig av denna säkrare betalningsterminal, då vi överväger att helt skrota Nordea, som visat sig helst bara vilja ta avgifter för ingenting.

Göteborgs Skrivarsällskaps postgironummer är:

35 86 46 - 8

Om ni ändå vill riskera det suspekta Nordeabankgirot är dess fullständiga nummer med Clearing och allt:

3300-510910-9354

OBS! Endast för överföring, ej betalning!

Det har inkommit några anonyma betalningar under april som varit omöjliga för banken att spåra. Om ni vet med er att ni betalat och ändå får bifogad inbetalningsblankett, så vänligen maila mig om saken.

clanciai@yahoo.co.uk

En bättre fortsättning på året än hittills,

önskar

Fritänkaren

Göteborg den 4 juli 2016